

Posudek vedoucího bakalářské diplomové práce:

Veronika ŘÁDOVÁ, Hrabě Zinzendorf a období tříbení v Obnovené Jednotě bratrské, FHS UK Praha 2007, stran 61.

Předkládaná práce vychází z autorčina autentického zájmu o osobnost hraběte Zinzendorfa a je vedena její způsobilostí vzhledu do náboženské problematiky. Práce vychází z poměrně širokého okruhu mj. i německé literatury (i když by mohl být ještě širší) a z některých pramenných textů vzešlých z okruhu Ochránovské Jednoty. Autorka ji vypracovala v zásadě samostatně, což je v mém dalším posudku jak předmětem kritiky, tak ale i chvály. Mé stanovisko k práci je nemalou měrou ambivalentní. Na jedné straně mám vůči textu Veroniky Řádové poměrně zásadní připomínky. Jde zejména o její výklad do s. 28. Zároveň nepovažuji za šťastné (byť by mi bylo osobně evangelické hledisko blízké), že je práce místy psána spíše z hlediska víry, než z hlediska historicko-kritiky či kulturně-dějinného nebo historické-antropologického rozboru. Projevuje se to zejména určitou snahou hodnotit Zinzendorfovy kroky a kroky jeho myšlenkových souputníků jako "správné" či "špatné", jako "sekářské" či ještě se "nebezpečí" sektářství vyhýbající a pod. (např. v závěru na s. 58-59). Na straně druhé plně uznávám, že text na s. 28-45 si nezasluhuje příkrou kritiku. Rozbor některých pramenných textů podaný na těchto stránkách pokládám za *přínosný* a *zdařilý*. Mé připomínky k němu, jež uvádím níže jsou tak spíše otázkami, které by mohly dát autorce podněty k dalším případným interpretacím užívaných pramenů, popřípadě k úvahám, jež by mohla představit u ústní části obhajoby.

Kritika práce:

K předkládané práci se musím vyslovit z určitého hlediska poměrně kriticky. Moje kritika souvisí s tím, že ač jsem vedoucím této bakalářské práce, neměl jsem možnost před jejím odevzdáním pročíst ani její dílčí pasáže, natož práci celou! Nechci, aby moje následující připomínky byly vnímány jako jakási pomsta či trest za tuto okolnost, přece se však domnívám, že kdyby se mnou byl text práce konzultován zavčas, nemusel bych nyní následující připomínky vyslovovat.

Předkládané práci vlastně *chybí zřetelná badatelská otázka*. Veronika Řádová sice říká, že se chce zaměřit na období "tříbení" v Ochránovské jednotě, říká, že její "práce bude vzdálena vyčerpávajícímu výkladu, ale věřím, že cíl alespoň trochu ozřejmit atmosféru tohoto období bude zachován. Chtěla bych se zaměřit nejen na projevy období tříbení, ale i na důvody, proč k němu vůbec došlo, a podmínky, za kterých skončilo" (s.5). Ozřejmování atmosféry doby není, alespoň po mém soudu, zřetelně definované téma. S tím souvisí absence reflektování vlastní metody. Autorka o své metodě říká v úvodu vlastně jen následující: "Ve své eseji se nevyhýbám citacím a dokumentárním textům, neboť ty o dané době vypoví více, než

nejpřesnější analýzy a komentáře" (sic! - s. 5).

Vedle toho má práce i *formální nedostatky*. Hlavním je seznam literatury. Práce jsou v něm uvedeny tak, že je nejprve uveden jejich název a potom teprve jméno autora (že by neblahý vliv prezentace knih v rámci IB/DK -?). Navíc seznam není jakkoli uspořádán, jednotlivé položky v něm následují - alespoň z mého hlediska - zcela nahodile. Na to, jak hojně je při výkladu v práci čerpáno ze sekundární literatury, je místy poznámkový aparát velmi chudý. Nejednou chybí odkaz na konkrétní stránky citované publikace.

Tento postoj k metodě se projevuje na mnoha místech práce (zejména do s.28). V té je častokrát poskytován čtenáři výklad, představující tok událostí, aniž by se autorka jakkoli snažila vyargumentovat, proč lze to či ono tvrdit jako fakta. Příkladem budiž výklad na s. 16 v kapitole "Vznik a počátky Ochranova". Zde Veronika Řádová mj. říká o Kristianu Davidovi: "Zinzendorfovi byl David a jeho spolubratři sympatičtí...". Konstatuje se tedy určitý socio-psychoický "fakt" (Zinzendorfova náklonnost k Davidovi). V práci, která chce být kritickou dějepisnou studií je však nutné buď odkázat na pramenný text (jenž by obsahoval explicitně vyjádřené Zinzendorfovo stanovisko, nebo by umožňoval autorce Zinzendorfovův postoj interpretativně dovozovat), nebo na konkrétního autora (sekundární) literatury, který tento fakt (byli mu sympatičtí) tvrdí, popřípadě by bylo i možné argumentovat, že se takto autorce situace na základě těch a těch okolností jeví. Pokud však hledáme na s. 16 nějaký odkaz, nalezneme jedinou poznámku 8. Ta odkazuje na "Unitas fratrorum" a neobsahuje ani o čárku více. Položka "Unitas fratrorum" není, alespoň pod tímto názvem, uvedena v závěrečném seznamu literatury, v poznámce 8. není ani naznačeno, že by tato položka byla již dříve citována. Čtenář se musí nutně zmateně ptát: To je archivu fond, nebo publikovaná kniha, je-li to první, kde je uložen, jaké je číslo kartonu....; je-li to druhé, kdy a kde vyšla, na jakou stránku autorka odkazuje...(!)

Podobně na s. 20 se říká o vysluhování večeře Páně z 13. srpna 1727: "Bohoslužbu provázela přítomnost Ducha svatého, což přineslo své ovoce, které opravdovost této zkušenosti potvrdilo". Nechci nikterak zpochybňovat náboženské stanovisko k této věci. Zde ale nemáme co do činění s teologickým textem. Máme před sebou práci s historiografickou aspirací, která nějakým způsobem konstatuje jakousi "fakticitu", jež se měla odehrát v *aktérských intencích* (v duši či srdci věřících). Cizí niterná zkušenost je nám badatelsky nepřístupná (srov. např. Dressel, Geertz, Chariter, Medick, M. Weber a mnozí další), musíme ji jen nějak konstruovat a u aktérů hypoteticky předpokládat (Geertzova interpretace druhého řádu, Weberův ideální typ smyslu jednání). Tuto konstrukci musíme ale nějak materiálově zakotvit. Kde je zde odkaz na prameny, z nichž autorka takto usuzuje, kde je odkaz na sekundární literaturu, z níž toto tvrzení přejímá? Přítomnost Ducha svatého 13. 8. 1727

patří k pevným součástem - s dovolením a s nadsázkou - "ochranovské hagiografie a legendistiky". Historik by ji měl takto umět brát, tj. například se ptát, kde se poprvé tato interpretace této večeře Páně objevila atd. Veronika Řádová však vše jen prostě klade jako fakt nad to bez odkazu zdroje.

Uvedené příklady jsou symptomatické pro způsob, jímž autorka staví svůj výklad v první části své práce. Podává nám namnoze líčení děje, v němž jsou popisovány *události* a *aktérské intence*. Způsob jejich výběru a líčení na nejednom místě upomíná texty - řekněme s dovolením - "ochranovské mytologie". Logika, s níž jsou jednotlivé události a postoje účastníků do vyprávění zařazovány, připomíná evangelické biografie či autobiografie. Nese jasně stopu textu, který měl buď sloužit k vlastní náboženské *sebeidentifikaci* Ochránovských či k jejich *presentaci* navenek. K autorce se tato "mytologie" dostává namnoze přes sekundární literaturu. Kriticko-analytická studie by se všude měla pokusit tuto strukturu pramenných textů nějak *demontovat*. Právě na výběru a zřetězení událostí a záměrů aktérů, který Veronika Řádová zvolila, je nápadně vidět *absence jejich podrobnějších badatelských otázek*. Čtenáři totiž není na nejednom místě jasné, *proč* je v práci uváděno právě to, co tam uváděno je, vůči jakému tématu, ve vztahu k jaké otázce to má být relevantní?

Je to škoda. Vždyt témata, kterých se Veronika Řádová ve své práci dotýká by nabízela nejednu příležitost k podrobnějšímu rozboru. Šlo by například vzít dokumenty vydané 12. května 1727 a pokusit se je rozebrat a zařadit do kontextu náboženských dějin (srovnat s podobnými texty od jiných radikálních skupin - s. 19). Právě tak by se mohla Veronika Řádová zabývat samotnou povahou sebezprezentace Ochránovských v pramenných textech, porovnávat některé jejich prvky s texty vzešlými od jiných náboženských uskupení atd.

Diskuse s autorčinou interpretací:

Takřka opačné stanovisko, než svrchu uvedené, je však po mém soudu nutno zaujmout k výkladu Veroniky Řádové, jež je představen od strany 28. Líbí se mi zejména pasáž do s. 45. Autorka se zde snaží, jak sama říká, "analyzovat" (s. 28) některé pramenné materiály "období tříbení" Herrnhutské jednoty. Všimá si důležitých jevů, vhodným způsobem na ně upozorňuje. Moje následné poznámky tak nemají být kritikou, nýbrž spíše upozorněním na možnost kladení si dalších otázek, které by umožnily podrobněji zařadit "období tříbení" do atmosféry doby (což autorka sama, jak říká, chce). Zároveň musím přiznat, že jestliže jsem svrchu hrdoval nad nedostatkem komunikace autorky s vedoucím práce, tak ve vztahu k textu na s. 28 a nn. je nutno samostatnost jejího postupu prohlásit za doklad toho, že se autorka v problematice v zásadě zdatně orientuje.

Názory Obnovené Jednoty z období tříbení by bylo, obecně vzato, vhodné více zařadit jak do kontextu náboženského vývoje

jak českého (vzhledem k odkazům na české kořeny), tak obecně reformačního; tak také do oné "atmosféry" pozdně barokní (v některých případech snad již i raně osvícenecké) doby. Bylo by možné při tom vyjít z některých dalších studií, kupříkladu Hrejsovy *České konfesse*, z článků Marie-Elizabeth Ducreux a Markéty Křížové, z prací Zdeňka R. Nešpora, z Molnárova *Na rozhraní věků*, ze studií van Dülmenových a pod. Dopad myšlení doby tříbení na sociální nauku by bylo možné posoudit podle Troeltschových *Die Soziallehren der christlichen Kirchen und Gruppen*.

Veronika Řádová ukazuje, jak se nejen v Zinzendorfových textech v období tříbení objevuje jednak silná akcentace tématu Kristovy krve a jednak akcentace Kristových ran (zejména rány od kopí na boku - s. 30 a nn.). Stálo by za uvážení, nakolik je tato akcentace barvitého líčení a procitování Kristova mučnickví obdobou barokního katolického podání martýria některých světců. Důraz na smyslovost a tělesnost (byť jen v alegorické rovině, na který Veroniky Řádová upozorňuje u Zinzendorfa např. na s. 34-35) v Obnovené Jednotě ve 40. letech 18. století by rovněž stálo za to porovnat s texty katolických barokních kázání (zde by bylo možné vyjít např. ze sporu mezi humanistickým a koncepruálním směrem katolického kazatelství, srov.: Miloš Sládek (ed.), *Svět je podvodný verbíř aneb výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století*, Praha 2005). Teprve toto srovnání by umožnilo vskutku odpovědět, zda jde o specifiku exaltované evangelické zbožnosti Zinzendorfova okruhu, nebo zda jde o projev obecné barokní tendence.

Obdobné srovnání by zasluhovala i obliba "období tříbení" v užívání zdobnělin (ono: "Beránečkování", "dušičkování", "krvičkování" či "ranečkování" - s. 35-43). Je to specifické, nebo obecně barokní?

Zajímavostí jsou Zinzendorfovy názory o mateřské složce sv. Trojice, jíž je Duch svatý, o ženskosti mužských i ženských duší a pod. Zde by bylo možné při posuzování těchto názorů jednak vyjít více ze studií o tzv. "feminizaci Krista", jednak tyto Zinzendorfovy názory (s. 35) vztáhnout podrobněji k tomu, co autorka mohla číst u Ulrike Gleixner, jejíž práci užívá. V tomto porovnání by se názory doby tříbení nejevily zas zcela jako výjimečné. Vždyť kupříkladu Gleixner cituje práci Heinricha Müllera z pol. 17. stol., v níž jsou v měděrytinách duše alegoricky zobrazovány jako postavy pannen (bez ohledu na to, zda jde o duše mužské či ženské). Tyto duše jsou navíc kojeny z Kristových ňader. Určité náběhy k - byť třeba z dnešního hlediska kuriózně pojatému - smyslu pro rovnost pohlaví nalezneme v 17. století jak u luterských pietistů (Spener mluví o principiální rovnosti muže a ženy při spirituální výchově dětí, jak ukazuje opět Gleixner), tak u raných osvícenců katolického vyznání (srov. např. o tom Ulrich Im Hof, *Evropa a osvícenství*). Obnovenou Jednotu období tříbení by tak bylo možné v tomto bodě přeci jen zařadit do širšího názorového okruhu a nepovažovat ji

za úplnou výjimku.

Za úvahu by rovněž stálo, jak moc se sociálně-etická nauka z doby tříbení vymyká z vývoje protestantských představ o mravním zákoně (s. 43-45). Mínění o spontaneitě chvány křesťana, majícího v srdci Krista, by stálo za porovnání jak se staršími názory o křesťanské svobodě z 16. století, tak s tezemi o vývoji sociální křesťanské nauky vůbec (vyjít by se mohlo z Troeltsche či Molnára). Možná by se zde ukázal význam Obnovené Jednoty pro proměnu evangelického stanoviska k náboženským sociálně-etickým otázkám.

Závěrem:

Nechci nikterak zpochybňovat původnost autorčina sympatického zájmu o představenou problematiku. Nemyslím si ani, že by se v pojednávaných otázkách nějakým zásadním způsobem nevyznala, spíše naopak. Přesto však nemohu nevzít v potaz svrchu vyslovené výtky. Práci Veroniky Řádové *doporučuji k obhájení*, vzhledem k svrchu vyřčenému však navrhuji její hodnocení jako *velmi dobré* a to spíše v nižším pásmu této známky (okolo 30 kreditních bodů).

Jan Horský

V Praze 5 .července 2007